

Зміст

Педагогіка

Артемова О.І. Лінгвістичні засоби як чинник впливу на розвиток креативного мовлення молодших школярів.....	3
Богданова М.К. Личностно ориентованное педагогическое общение – необходимое условие успешного педагогического взаимодействия.....	6
Бужина І.В. Гуманістична взаємодія з учнями як складова професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.....	7
Галатюк Ю.М. Організація творчого вивчення фізики: технологічний підхід.....	11
Курляк І.Є. Структурно-змістова реорганізація ліцеїв Галичини та Волині в період панування Польщі (30-ті роки).....	14
Маліновська Н.В. Ознайомлення дітей з явищами навколо іньо-го життя в контексті педагогічних ідей С. Русової.....	17
Медвеєєва А.С. К вопросу о сущности информации.....	20
Ленішкевич Д.І. Аналіз підручників з педагогіки для учительських семінарій Буковини та їх роль у фаховій підготовці вчителів у другій половині XIX – на початку ХХ століття.....	23
Петренко Г.К. Проблема оцінки і прогнозування розвитку коордінаційних здібностей дітей.....	27
Петрова І.В. Соціально-культурні чинники клубної діяльності з представниками етнічних меншин.....	29
Соколова І.М. Альтернативне визначення поняття "соціалізація" та його сутність	32
Таланова Л.Г. К вопросу о структуре методической деятельности учителя.....	37
Цокур О.С. О результатах исследования проблемы формирования педагогического сознания будущих учителей.....	40

Психологія

Боделан О.Р. Дослідження особливостей психологічної адаптації дітей до школи та умов її забезпечення.....	44
Вовнянко Т.А. Роль емоціонального компонента образа мира в развитии визуальной стратегии художника.....	46
Гнатко М.М. Референтный механизм ідентифікаційної фази процесу формування актуальної творчої обдарованості.....	49
Горзала В.Г., Ханонкін А.А. Хронотоп в психології.....	51
Данилова Е.С., Ханонкін А.А. Ікона – медіатор в психології релігії.....	52
Ільїна Т.Б. Исследование особенностей восприятия жизненных ситуаций личностью в условиях профессиональной депривации.....	54
Колот С.А. Эмоциональное знание в системе отношений «сознаваемое-бессознательное».....	56
Малюшицька Н.В. Психологические аспекты театрального творчества Лесі Курбаса.....	59

Марковец Е.Л. Исследование стрессовых состояний у педагогов.....	61
Павелко И.И. Агрессивные действия в неравновесных психических состояниях	65
Пундев В.В. Некоторые аспекты психологии интенсивного обучения взрослых иностранному языку.....	66
Серегин Ю.В. Роль родового стресса в ранней диагностике психических функций и артикуляционного аппарата у новорожденных.....	69
Снігур Л.А. Розвиток громадянськості особистості: етапи формування.....	73
Созонюк О.С. Феномен психологічної культури вчителя як наукова проблема.....	77
Сонин В.А. К проблеме эмоционального запечатления профессионального выбора педагогической деятельности.....	79
Сопрун И. П. Особенности различий в эмоциональной сфере детей 4-5 лет, воспитывающихся в разных социальных условиях.....	81
Тимохина А.В., К. Хольм, Хлопонин И.Н. К вопросу о проблеме стресса.....	85
Хазратова Н.В. Мотиваційні чинники державно-значущої поведінки особистості.....	87
Шатагина А.Я. Идеальная представленность как фазовый переход к психике человека.....	89
Штихалюк О.П. Розвиток самосвідомості молодшого школяра як відправний момент розвитку морального ставлення.....	90
Ситник С.В. Психологічна підготовка суднового обслуговуючого персоналу.....	92

Методика

Гришко Т.В. Взаємодействие семьи и школы: психологический аспект.....	95
Малыхина Е.В. Основной принцип построения системы упражнений при обучении орфографии родного языка.....	97
Мусиенко-Репская В.И. О диагностике уровней реализации функций самомнеджмента в сфере профессиональной деятельности педагога.....	99
Нечаєва Л.В. Тренінг як засіб формування готовності майбутніх учителів до педагогічної взаємодії з учнями.....	102
Руденко Ю.А Трансформация образів давньої міфології у систему художніх образів.....	104
Таборовець К.М. Вживання словацьких префіксальних дієслів: досвід навчання словацької мови у ВЗО.....	106
Татарина И. Культура речи учителя как средство интенсификации процесса обучения.....	110
Трифонова О.С. Вплив малих фольклорних жанрів на культуру українського мовлення дошкільників	112
наші автори.....	115

ху — (танок). Всі види мистецтв поєднуються в театральному мистецтві, що в максимальній гармонічності застосованих засобів відтворює життя. «Весь світ — театр» і в театрі максимальним використанням творчих засобів мистецтва може бути відтворений світ...

Національне мистецтво здатне піднести образ народного героя, що звертається в майбутнє своїм прагненням до свободи, відсутністю принижуючого гідності страху, прагненням честі і гідності.

Саме такі твори мистецтва особливо корисні для молоді нової країни.

Історія свідчить, що народи, не спроможні бути піднестися на рівень нації, гинули. Нація постійно себе творить. «Це самотворення йде двома лініями: перше — біологічний і просторовий розвиток, другий — творення своєї духовнобіологічної специфіки» [2: 23].

Ці особливості формуються протягом життя багатьох поколінь, формуються підвплівом спільноті їх історичних переживань, способу життя і творення матеріальних благ, спільноті ідеалів, релігійних зasad та інших факторів. Подібно до окремої людини, нація має свої психічні й фізичні особливості, своє призначення.

Нація як і людина має свою волю. Найвищим виявом волі нації є піднесенням власної держави, яка здатна забезпечити нормальні умови біологічного і духовного розвитку нації. Національна культура визначає характер психології народу.

Розвиток причетності до життя свого народу і відповідальності за його долю підводять людину до виявлення громадянськості на наступному етапі еволюційного розвитку людини: Я-державне.

Тут відповідальність, хоча б суб'єктивно, приймається за державу. Людина, що відчуває повагу до своєї держави, що відстоює цінності свого народу, здатна поважати гідність інших народів і держав. Корінна нація в державі має брати на себе відповідальність за всі народи, які живуть у державі, і при цьому, не протиставляти себе іншим націям.

У деструктивному розвитку громадянськості на цьому еволюційному прошарку відмічається екстремістські перевонання: «Україна — для українців». У цьому напрямку розвитку є відомим негативний історичний досвід держав, що домагалися здійснення «своїх інтересів» на території інших країн.

Саме держава, школа (як система освіти) і церква (як система характерних для народу вірувань) консолідує народ.

На наступному етапі розвитку громадянськості особистість символічно приймає відповідальність за весь Світ ("Я" як представник людства).

В.О. Сухомлинський висловлював свою переконаність у тому, що духовна зрілість приходить до людини з баченням мети життя свого покоління, як однієї з ланок безсмертної мети людства.

На цьому етапі ("Я" як представник людства) людина ідентифікує себе з представниками людства. Для неї стає характерним так зване планетарне мислення. Особистість опановує поняттями «еволюція людства», «безмежність буття», «сущність життя», «цілісність світу» в їх екзистенційному значенні.

Саме з цієї високої позиції громадянина світу може бути синтезовано розуміння понять, зв'язаних з розвитком громадянськості на нижчих, попередніх еволюційних етапах становлення особистості громадянина — усвідомлення "Я" — як представника роду, народу.

Там, де краще в особистості стає високоцінним скарбом для всіх і основою прославлення людини, є й основа для розгортання тих якостей людини, що характеризують

Ї як громадянина і патріота своєї країни, в якій вона відчуває себе щасливою і захищеною. Якщо людина як індивідуальність відчуває себе членом суспільства, яке надає їй умови для самореалізації, а держава ставиться до особистості громадянина як до найвищої державної цінності, на цьому підґрунті розвивається громадянськість.

«Природний шлях розвиту людства, що може привести його до світлого майбутнього, — стверджує видатний український педагог, професор Г.Вашенко, — полягає в тому, що кожна нація живе самостійним державним і культурним життям, вільно розвиваючи і виявляючи свої творчі здібності й прагнучи мирного співробітництва з іншими народами світу» [3]. Історія людства твориться націями.

В умовному співвіднесені понять держави і громадянина, поняття громадянина виявляється ширше поняття держави. Це висловлюється в словосполученнях «громадянина світу», «громадянина життя» і акцентує увагу на органічній єдності розвитку громадянськості з трансцендентними цінностями, ідеями й ідеалами, що переважають межі людського життя, вказують на наявність активної життєвої позиції людини.

При цьому розвиток якостей «громадянина світу» завжди прочинається із засвоєння людиною народно-громадянськими цінностями, з ідентифікації людини зі своїм народом.

Громадянськість своїм відповідальним сенсом людського існування є важливим джерелом довголіття і духовної молодості людини.

Таким чином, становлення громадянськості на еволюційному шляху розвитку особистості проходить ряд етапів, які є взаємопов'язаними і у взаємодоповненні, обумовлюють індивідуальні характеристики цього інтегративного психологічного утворення: «Я-індивідуальне», «Я як представник сім'ї», «Я як представник роду», «Я як представник колективу», «Я як представник народу», «Я як представник людства». Образ Я- громадянина в його різних аспектах складають: «Я-родове», «Я-професійне», «Я-колективне», «Я-громадянське».

Означени етапи еволюційного розвитку при своїй зміні не є переходом до наступного із завершенням попереднього. Вони як прошарки у ґрунті існують у взаємопроникненні і органічній єдності, складаючи основу сходження людини до громадянської зрілості.

Спрямованість соціальних інститутів освіти особистості громадянським навчанням та вихованням обумовлюється звернутістю до сутності динаміки етапів сходження людини до особистісної зрілості громадянина України.

Література

1. Андроников И. А теперь об этом.- М.: Советский писатель, 1985.-543с.
2. Бойко Ю. Шлях нації.- Париж-Київ-Львів: Українське слово, 1992.-С.23.
3. Вашенко Г. Виховний ідеал.- Полтава: Полтавський вісник.-1994.-191с.
4. Киричук О.В. Проблема національно-громадянського виховання молоді. З виступу на другому всеукраїнському форумі українців // Педагогічна газета, 28 серпня 1997 року.
5. Мошер Кольбер, Кенні Роберт, Гарод Эндрю. Воспитание гражданина: демократический школы.-М.: Народное образование, 1996.-С.2-74.
6. Одайник В. Психология политики. -М:Ювента, 1996.-382с.
7. French Jr.P., Pavlen B. The basis of social power // The basis of Social power.-1959.-p.150-167.

РЕЗЮМЕ

В статті розглядаються фактори формування гражданственности чоловічої особистості, етапи еволюційного її пути, обумовленість індивідуальних психологіческих характеристик такого інтегративного психологіческого образования, яким являється «Я-індивідуальне» - «Я-представитель

коллективу, народу, човенства», а також формування образа «Я-гражданин» в різних аспектах, аналізуються задачи педагогичної системи на головних рівнях розвитку гражданственности.

O. Созонюк

ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У сучасних умовах реформування шкільної освіти значно актуалізується проблема науково-психологічного вивчення процесу розвитку психологічної культури вчителя, здатного застосовувати особистісно-орієнтований підхід до навчання. Вчителя неможливо виховати лише у процесі професійної підготовки, тому необхідно постійно підвищувати рівень його психологічної компетентності в педагогічній діяльності.

У науковій літературі з психології і педагогіки поки що не існує сталої визначення феномена психологічної культури вчителя, хоча ця проблема цікавила багатьох учених. За результатами наукових робіт із зазначеного питання нами була здійснена спроба визначити сутність поняття психологічна культура вчителя. Розкриття цієї сутності потребує системного підходу до її подальшого аналізу. З цією метою побудуємо виклад матеріалу в даній статті за такою схемою:

висвітлення філософсько-психологічних питань проблеми суб'єкта діяльності;

розвіднення загальніх засад розвитку професійної культури суб'єкта діяльності;

визначення сутності педагогічної культури вчителя як соціономічної категорії;

розкриття змісту психологічної культури вчителя.

Зупинимося докладніше на аналізі проблеми суб'єкта діяльності у філософському і психологічному аспектах.

Кожна психологічно зріла людина у процесі життя оволодіває певною трудовою діяльністю. Варто погодитися з підходом К.А.Альбуханової-Славської, яка констатує, що "розглядаючи діяльність як суспільно необхідну, тобто суспільно організовану, соціально регульовану, нормовану, особистість стає її суб'єктом" [1: 150]. Для психології професії проблемою суб'єкта діяльності насамперед є питання поєднання психологічних, особистісних особливостей і професійних вимог праці, що співвідносяться між собою лише опосередковано, через особистість, яка надає їм цілісності. Суб'єкт виробляє комплекс психологічних розпорядків діяльності залежно від свого стану, здібностей, ставлення до завдань; визначає свою стратегію і тактику; виявляє динаміку вимог і фрагментів діяльності. Згаданий комплекс формується людиною як динамічна цілісна система діяльності, що здатна змінюватися.

Отже, особистість прагне до оптимального узгодження зовнішніх і внутрішніх умов діяльності, різних рівнів активності – від психічної до соціально-психологічної. Процес становлення людини як суб'єкта діяльності був пріоритетним напрямом багатьох фундаментальних досліджень.

У зв'язку з означенням становлять інтерес наукові праці із зазначененої проблеми. Психологія професійної діяльності плідно вивчалася дослідниками (К.А.Абульханова-Славська, П.К.Анохін, Б.Г.Анан'єв, О.М.Леонт'єв, С.Л.Рубінштейн, В.Ф.Рубахін, Б.М.Теплов, В.Д.Шадріков). Зіставлення результатів аналізу наукових робіт вищено-веденіх авторів дає змогу констатувати такий факт: більшість учених дотримуються подібних позицій, у доведенні того, що на основі індивідуальних якостей суб'єкта шля-

хом їх реорганізації, переструктурування (мотиви, умови, цілі праці) формується психологічна система діяльності (ПСД). Більшість із авторів вважають, що "потреби людини, її інтереси, світогляд, переконання і установки, життєвий досвід, особливості окремих психічних функцій, нейродинамічних якостей, властивостей особистості є вихідною базою для формування ПСД" [1;2;3].

Відомі дослідники А.І.Арнольдов, О.О.Бодальов, П.Я.Гальперін, Т.І.Саломатова, Л.О.Коган стверджують, що якісною і кількісною характеристикою професійної діяльності є культура її суб'єкта. Аналізуючи роботи науковців, ми дійшли висновку, що зв'язок культури особистості і її професійної діяльності діалектичний і двобічний. Високий рівень професіоналізму визначається насамперед культурою суб'єкта діяльності як інтегративною характеристикою особистості.

З метою уточнення поняття "психологічна культура вчителя" розглянемо базисну основу "культура особистості". Науковцями (С.М.Іконнікова, В.С.Семенов, В.Ф.Рибальченко) були здійснені спроби вивчити феномен культури особистості. Складність у визначенні зазначеного поняття полягає у властивості змінюватися, рухливості різноманітних її характеристик. Однак спільним у поглядах учених є те, що наявний зміст культури складає рівень розвитку самої людини, розвитку її творчих сил, здібностей, які реалізуються в різних видах соціально значущої діяльності. Наведена ознака культури знаходить вияв в універсальності розвитку особистості, що утворює певний рівень її культури.

Аналізуючи характер взаємозв'язку діяльності та культури особистості, необхідно наголосити, що не будь-яку діяльність і не будь-який її результат можна характеризувати як певний рівень "культури" суб'єкта діяльності. Високий рівень культури діяльності полягає в тому, що вона не тільки сприяє появі суспільно корисних продуктів, але й розвиває, удосконалює саму людину як суб'єкта загальних продуктивних сил. За таких умов головною метою розвитку культури особистості є реалізація її творчих можливостей.

Виникає необхідність звернутися до класифікації С.А.Клімова, за якою існує п'ять типів професій: "людина-природа", "людина-техніка", "людина-художній образ", "людина-знакова система", "людина-людина". Професія вчителя відноситься до останнього з означених типів, зміст її складають взаємовідносини з іншими [5: 131].

Представнику професії такого типу наявні такі специфічні особливості: творча побудова розуму, постійне вдосконалення знань і навичок, здатність співпереживати іншому, виразність усного мовлення (міміка, пантоміміка), спостережливість до проявів почуттів, характеру людини, до її поведінки, вміння бачити внутрішній світ людини.

Практично загальне визнання серед науковців (А.В.Барабанчиков, О.Б.Гармаш, В.В.Зелюк, Т.В.Іванова, Л.А.Нейштадт, Л.С.Нечепоренко) має теза про те, що необхідною основою професійної діяльності вчителя є педагогічна культура. Останніми десятиліттями у психології та

Таким чином, результати аналізу феномена психологічної культури вчителя дають змогу дійти таких висновків:

- при дослідженні феномена психологічної культури вчителя особливе місце займає поняття особистості як суб'єкта діяльності. За такого підходу якісною і кількісною характеристикою професійної діяльності є культура її суб'єкта;
- за результатами теоретичного аналізу проблеми професійної культури особистості виявлено сутність даного феномена. Висхідною у даній роботі була теза про те, що професійна культура вчителя складає систему інтегрованих компонентів, в основі структури якої провідною є педагогічна культура.
- зміст поняття психологічна культура вчителя, включає такі компоненти: когнітивний, емотивний, практичний, ціннісно-орієнтаційний.

Література

1. Абульханова-Слаєская К.А. Стратегия жизни. — М.: Мысли, 1991. - 300с.
2. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. — М.: Просвещение, 1983. - 250с.

РЕЗЮМЕ

В статье изложен опыт системного анализа к сущности феномена психологической культуры учителя в философском, педагогическом и психологическом аспектах.

RESUME

The system approach to essence of phenomenon of the teacher's psychological culture in philosophical, pedagogical and psychological aspects is considered in this article.

К ПРОБЛЕМЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ЗАПЕЧАТЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ВЫБОРА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Общеизвестна психологическая закономерность, что общее отношение к определенному объекту в значительной мере обуславливается первым впечатлением о нем. Это подтвердили и наши испытуемые, ответив на вопрос анкеты, что было больше в выборе педагогической профессии эмоционального, рационального (осознанного с пониманием сути профессионально-педагогической деятельности), или так сложились обстоятельства... Работа воспитателя детского сада, встреча с первым учителем в школе, толерантная педагогическая атмосфера в семье, воздействие и принятие информации радио, кино, телевидения, газет и журналов, сценические и художественные образы учителя, как оказалось, служат сильным эмоциональным стимулом-материалом для многих наших испытуемых. Среди учащихся педагогического лицея мнение о том, что их выбор профессиональной деятельности связан с первым впечатлением о своем учителе подтвердили более 64% из 452-х испытуемых (исследование по этому массиву велось в течение 6-ти лет). Студенты педагогического колледжа в цифровых показателях также были близки к учащимся-лицеистам - 61% из 375-ти опрошенных. Что касается самих студентов (это были студенты 1-5 курсов Смоленского педагогического института, три факультета: иностранных языков, исторический и математический, всего 450 респондентов), то они также апеллируют к факту первого запечатления и интериоризации его в побудительный фактор профессионального выбора - 59%. Учителя, имеющие самый различный стаж профессионально-педагогической деятельности, актуально и ретроспективно отражают значительность фактора первого запечатления (импринтинга) образа педагога. Можно сделать вывод, что эмоциональное запечатление события, педагогического объекта, вообще характерно для людей, избирающих профессионально-педагогическую деятельность. Наши заключения опреде-

ляются многочисленными наблюдениями, беседами, опросами как самих учащихся, абитуриентов, избранных профессионально-педагогическую деятельность, так уже ее осуществляющих работников, имеющих профессиональный стаж от года до 15-20 лет. Первое впечатление от эмоционального воздействия педагога, учителя, наставника, как показывают материалы исследования, включает внутренние (когнитивные, сенсорные, мотивационные) факторы, определяющие первоначальный профессиональный выбор. Всё это может в дальнейшем вылиться в основной мотив деятельности, стержнем которого будет познавательный интерес в целом психологического развития личности.

Исследователь А.Э. Штейнмец полагает, что именно данный компонент (фактор первого запечатления) как психологические условия может в дальнейшем формировать и развивать эмпатию учителя, его профессионального мышления. Автор на основании сравнительного изучения профессионального мышления студентов и учителей пришел к выводу, что в его структуре не достаточно представлена эмоциональная форма познания другого человека. На фактор первого запечатления события, объекта; будь он педагогическим или другим профессионально значимым для личности, указывали в своих исследований (К. Изард, А. Кэмпбелл, Д. Карнеги, В. Гриффит, А. Маслоу, З. Фрейд, А. Бодалев, Л. Благонадеждина, Б. Братусь, В. Вильюнас и др.).

Наши исследования (1986-1987, 1995-1996) показали, что полученные данные подтверждаются довольно высокими факторами-весами - 0.52 и 5.4.

Так, мы считаем возможным выделить "эмоциональный статус" педагога в его профессиональной деятельности. Определение "эмоциональный статус" в контексте рассматриваемой проблемы мы понимаем как состояние личности в момент отношения к объекту, предмету своих